

newsletter

Deset let eura –
kdo má důvod oslavovat?

Václav Klaus:
Deset let eura – kdo
má důvod oslavovat?

Robert Holman:
160 let od narození
Vilfreda Pareta

Hans Labohm:
Václav Klaus jako
nový disident

Ivan Brezina:
Recenze – Bjorn
Lomborg: Zchlad'te
hlavy!

Václav Klaus

Od vzniku Evropské centrální banky uplynulo již deset let, ale zdá se, jako by to bylo včera. Její vytvoření bylo posledním nezbytným krokem k následnému zavedení eura, měny, kterou převzala za svou řada evropských zemí. Bez velké nostalgie tyto ze-

Před deseti lety byla eurozóna především projektem politickým. Myslelo se, že to nevedí a věřilo se, že se její nezbytné ekonomické předpoklady vytvoří dodatečně.

mě zapoměly na své marky, franky, liry, pesety. Významně se chystá oslavit toto výročí Evropská centrální banka a já bych připustil, že k tomu má důvod. Zvolila osvědčené přístupy centrálního bankovníctví a své role se zhostila poměrně dobře. Nebylo v tom nic revolučního, a – naštěstí – nepotřebovalo být. Rychle si vytvořila jistou fungující strategii měnové politiky, dařilo se jí držet inflaci pod kontrolou a přispěla k tomu, že se euro stalo v mezinárodním měřítku uznávanou měnou. Navzdory tomu nejde o žádný velký úspěch. Proč?

Skomírající růst

Musíme se ptát, zda mají důvod k oslavám i členské země eurozóny a zejména

občané těchto zemí. Zde je to trochu složitější – celkově nespokojivý hospodářský růst, navíc s velkými rozdíly mezi zeměmi. Velké rozdíly v mírách inflace, ač v jedné měnové oblasti má být – byla-li by skutečně měnovou oblastí či zónou – míra inflace jedna (stejně jako je jen jedna inflace v měnové „zóně“, zvané Česká republika).

Před deseti lety byla eurozóna především projektem politickým, myslelo se, že to nevedí a věřilo se, že se její nezbytné ekonomické předpoklady vytvoří dodatečně. Že v Evropě postupně vznikne natolik homogenní ekonomický útvar, tzv. optimální měnová oblast, pro kterou společná měna nebude přítěží, nýbrž výhodou. Tyto na-

děje se dosud nenaplnily, což mne nijak nepřekvapuje. Za to bych nikoho nekritizoval. Má to však své důsledky.

Evropští politici si od eura slibovali urychlení hospodářského růstu v Evropě, zaostávajícího za „zbytkem světa“, ale od momentu jeho zavedení došlo oproti předchozím třem desetiletím k dalšímu zpomalení (viz graf).

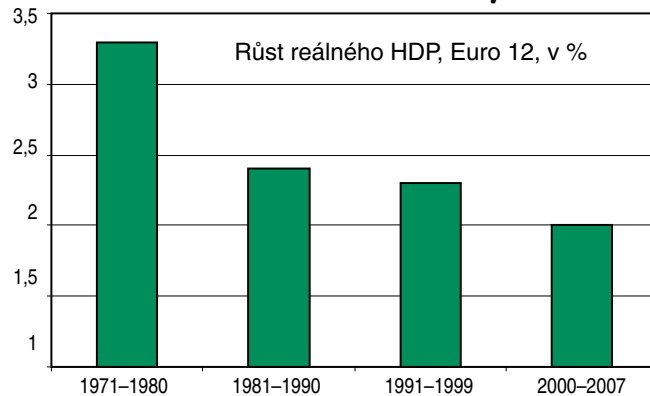
Eurozóna navíc vykazuje pomalejší růst než Evropská unie jako celek, a i než Spojené státy. Zpomalil se také růst produktivity práce a růst celkové produktivity faktorů (TFP). Ten oproti dvacetiletí „před eurem“ klesl na pouhou polovinu.

Dvojkolejná inflace

Při pohledu na inflaci je zřejmé, že se místo „sjedno-

LETNÍ GRAF CEPU

Zaseklé kolo eurozóny

cení“ inflace vyprofilovaly dvě skupiny zemí, z nichž jedna má inflaci trvale vysokou, druhá nízkou. V období 2000–2006 inflace v šesti z původních dvanácti zemí eurozóny navíc přesahovala povinné, tzv. maastrichtské kritérium. Není tajemstvím, že země s nadprůměrnou inflací při jednotném měnovém kurzu postupně ztrácí konkurenceschopnost, a naopak. Např. Německo bylo společnou měnovou politikou tlačeno k situaci deflační, což brzdilo jeho růst.

Rozdíly v inflaci se mohou s rozšiřováním eurozóny a s nepříjemnými měnovými impulzy ještě vyostřit. Ve Slovinsku, které přistoupilo

Mnohé z problémů eurozóny nevyhnutelně přináší sama společná měna, zavedená pro nehomogenní skupinu zemí, z nichž každá by potřebovala jiné úrokové sazby a jiný úvoj kurzu.

k eurozóně v lednu 2007, vzrostla inflace z 1,6 % před vstupem na 5,7 % na konci prvního roku členství, a na 6,9 % v březnu 2008. Tato země má dnes nejvyšší inflaci z celé eurozóny, a to přesto, že se její relativní cenová hladina již při vstupu blížila 80 % průměru eurozóny. Odborníci se netají tím, že pokud bude do eurozóny přijato Slovensko, jehož relativní cenová hladina je dnes podstatně nižší (59 %), čeká i tuto zemi velký nárůst míry inflace. Proinflačně působí už i samo pevné fixování vlastní měny na euro – v pobaltských zemích se dnes míry inflace do značné míry kvůli tomu pohybují mezi 12 % a 17,5 %. To nelze vysvětlit jen všeobecně působícím růstem cen potravin a surovin ve světě.

Vedle eura je příčinou nespokojivého ekonomického růstu také celková politika Evropské unie a neochota vlád provádět potřebné liberalizační a protržní reformy. Navíc i ti analytici, kteří euro hodnotí výhradně pozitivně,

připouštějí, že eurozóna za prvních deset let neprošla žádnou závažnou krizí, která by společnou měnu skutečně prověřila. S vysokou pravděpodobností taková prověrka čeká euro právě v nadcházejícím období.

Ze strany Frankfurtu i Bruselu k desetiletému výročí eura zaznívají osvědčené výzvy k větší rozpočtové disciplíně, ke zdokonalení „Paktu stability a růstu“ a k rozhodnějším strukturálním reformám. Volá se po zlepšení fungování trhů práce a připouští se potřeba „začít více pracovat“. Raději se ale mlčí o tom, že mnohé z problémů eurozóny nevyhnutelně přináší sama společná měna, zavedená pro nehomogenní skupinu zemí, z nichž každá by potřebovala jiné úrokové sazby a jiný vývoj kurzu.

Kruté procitnutí

Evropská komise v těchto dnech – v přímém rozporu s těmito poznatky – vyhlásila za nejvýznamnější krok k posílení prosperity eurozóny těsnější politickou unii. Tedy dávný sen bruselských politiků a úředníků. Uvnitř euro-

Lze očekávat zvýšené tlaky politiků na Evropskou centrální banku à la Sarkozy, aby přizpůsobila svou měnovou politiku potřebám největších a nejvlivnějších zemí eurozóny.

zóny by díky tomu mělo dojít k zesílenému řízení a koordinaci národních hospodářských politik. Členské země se mají vzdát další části svých pravomocí a uskutečňovat centrálně určené „strukturální reformy“.

Navenek má eurozóna „hovořit jedním hlasem“. Členské země se mají vzdát svého zastoupení v mezinárodních institucích a práva vyjádřit zde vlastní názor – ve prospěch jediného, tedy „společného“ představitele eurozóny. Velké naděje k utužení disciplíny ohledně hospodářské politiky vkládá Evropská komise do Lisabonské smlouvy, která

má po ratifikaci nahradit zámítnutou Euroústavu, ač je ve všech významných ohledech její kopíí.

Světová ekonomická situace se však v současnosti výrazně a velmi nečekaně

Rozdíly v inflaci se mohou s rozšiřováním eurozóny a s nepříjemnými měnovými impulzy ještě vyostřit.

mění a komplikuje. O větší místo na slunci se hlásí velké země jako Čína, Indie a Brazílie, celosvětově roste poptávka po surovinách a potravinách a zvyšují se jejich ceny, zostřuje se mezinárodní konkurence. Bruselští úředníci nejsou schopni reagovat na měnící se podmínky, podceňují hrozící tvrdší konkurenci o světové zdroje surovin a potravin a nové výzvy a příležitosti, které přináší postupující ekonomická emancipace velkých, v minulosti zaostalých zemí. Místo toho slepě trvají na „boji s klimatickými změnami“ jako na nejvýznamnější celosvětové agendě.

Pokud se Evropa včas neprobudí, čekají ji obtížné časy. Každá ekonomika eurozóny si bude muset hledat svou vlastní cestu, jak přeměnit nové hrozby v nové příležitosti. Společná měnová politika jim v tom nepomůže. Nestejným způsobem již dnes na členské země dopadá jak zhodnocení eura vůči dolaru, růst cen energií, potravin a surovin, změna exportních podmínek

a rostoucí konkurence zejména asijského zboží.

V této souvislosti lze očekávat zvýšené tlaky politiků na Evropskou centrální banku à la Sarkozy, aby přizpůsobila svou měnovou politiku potřebám největších a nejvlivnějších zemí eurozóny. Deset let po svém zavedení se tak ECB objektivně dostává pod daleko silnější tlaky, než jakým musela čelit po dobu své dosavadní existence. Z měnové politiky se stává významné politikum a ze společné měny se může stát snadný terč, až se budou politici některých zemí snažit odvrátit nespokojenost občanů s economic-

Světová ekonomická situace se v současnosti výrazně a velmi nečekaně mění a komplikuje. Pokud se Evropa včas neprobudí, čekají ji obtížné časy.

kou situací od svých dveří na jinou adresu.

Ze všech těchto i dalších důvodů je správné, aby byla Česká republika k zavedení eura spíše skeptická a zdrženlivá. Ostatně snad každý si musí všimnout, že na nás dnes Brusel ani zdaleka netlačí tolik jako dříve – a ví proč. Euro v praxi prokázalo, že učinit ekonomicky nehomogenní Evropu homogenním celkem politickým rozhodnutím je politické inženýrství par excellence, a že ani zdaleka všem zemím neprosplívá.

*Hospodářské noviny,
4. června 2008*

Prohlášení prezidenta k výsledku irského referenda

Projekt Lisabonské smlouvy rozhodnutím irských voličů dnes skončil a v jeho ratifikaci již nelze pokračovat. V jedné jediné z 27 zemí EU proběhlo o Lisabonské smlouvě referendum. Jen v jedné jediné zemi EU umožnili politici občanům vyjádřit svůj názor. Výsledek je snad pro všechny jasným sdělením. Je vítězstvím svobody a rozumu nad umělými elitářskými projekty a evropskou byrokracií.

Václav Klaus, prezident České republiky
V Praze dne 13. června 2008

160 let od narození Vilfreda Pareta

Robert Holman

člen bankovní rady ČNB a profesor VŠE

Sto šedesát let od narození Vilfreda Pareta, které uplynuly 15. července, jsou příležitostí poohlédnout se za životem a dílem slavného italského neoklasického ekonomů. Vilfredo Pareto se zapsal do dějin ekonomického myšlení zejména dvěma důležitými inovacemi. První z nich bylo využití Edgeworthových indiferenčních křivek v teorii rozhodování spotřebitele a druhou byla jeho teorie společenského optima.

Bouřlivý život

Pareto se narodil v „revolučním roce“ 1848 v Paříži v aristokratické rodině. Jeho otec, povoláním inženýr, byl italský politický emigrant, matka byla Francouzka. Když bylo Vilfredovi deset let, vrátila se rodina do Itálie, kde se mu dostalo dobrého vzdělání. Měl technické a matematické nadání, ale věnoval se i studiu literatury. Na univerzitě v Turíně vystudoval matematiku a v roce 1870 získal doktorát technických věd obhajobou dizertační práce „Základní principy rovnováhy pevných těles“. Mechanické pojetí rovnováhy bylo typické i pro jeho pozdější ekonomické dílo. Po studiu zahájil úspěšnou kariéru inženýra u Římské železniční společnosti a v roce 1874 se stal ředitelem ocelářského koncernu Societa d'Italia ve Florencii.

Ale to už se začala plně projevoval Paretova nespokojenost s politickými a sociálními poměry v Itálii. Sdílel liberální ideologii a obrat italských politických a intelektuálních elit k etatismu jej roztrpčoval. Ačkoli pocházel z aristokratické rodiny (zdědil titul markýze, ale nikdy jej neužíval), ideologickým i povahovým založením byl demokrat. Byl přesvědčen, že hlavním nepřítelem svobodné a prosperující společnosti je protekcionismus a militarismus, což byly jevy, které v Itálii 70. let 19. století velmi zesílily. Pareto za nimi dobře viděl snahu zjmo-

vých skupin využívat stát ve prospěch svých partiálních zájmů. Věděl, že nacionalismus a protekcionismus jsou největšími nepřáteli konkurence, obchodu a prosperity. Začal své politické názory stále více veřejně projevovat. V roce 1882 se neúspěšně pokusil získat politickou funkci v Pistoie.

Zlom v Paretově životě nastal v roce 1889, kdy mu zemřeli rodiče a on se ve věku 41 let oženil s nemanjetnou ruskou šlechtičnou Alessandrinou Bakuninovou, rezignoval na své ředitelské místo a usadil se ve Fiesole. Začal psát polemické články namířené proti vládě a mívával kvůli tomu problémy s úřady a policií. Často se musel bránit i fyzickým útokům – celkem úspěšně, neboť jako aristokrat uměl výtečně zacházet s kordem. Jeho manželství skončilo po deseti letech, kdy mu jeho „Dina“ utekla s mladým mužem. Krátce nato zdědil Pareto po svém strýci velké jmění a navázal vztah s dvadvacetiletou Francouzskou Jeane Regisovou.

Indiferenční křivky

O ekonomii se začal Vilfredo Pareto zajímat až ve svých 44 letech. Cestu k ní mu ukázal jeho přítel, přední italský neoklasický ekonom Maffeo Pantaleoni, který jej doporučil tehdejšímu francouzskému profesorovi ekonomie na švýcarské univerzitě v Lausanne Léonu Walrasovi. Tak začala Paretova druhá intelektuální a pracovní kariéra v jeho životě – stal se teoretickým ekonomem.

V Lausanne spolupracoval s Walrasem a v roce 1893 po něm převzal katedru politické ekonomie. Ačkoli oba byli inženýři se zálibou v matematice, mezi oběma muži nikdy nepanovaly vřelé vztahy. Walras přesto při svém odchodu do penze Pareta na místo vedoucího katedry doporučil.

Pareto měl pro „čistou ekonomii“ dobré předpoklady,

zejména matematické, které mu umožňovaly pokračovat v rozvíjení Walrasovy teorie ekonomické rovnováhy. Na rozdíl od Walrasy, který pracoval sám, dařilo se Paretovi získávat pro tento způsob ekonomického teoretizování další mladé ekonomy, zejména italské, a tak založit *lausannskou školu* ekonomického myšlení.

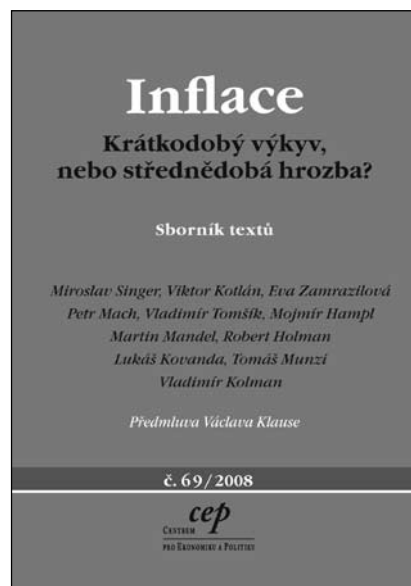
Jeho prvním hlavním teoretickým přínosem byla aplikace indiferenčních křivek v teorii rozhodování spotřebitele. Pareto zpochybnil subjektivní teorii hodnoty (rozpracovanou zejména Mengerem, Jevonsem a Marshallm) pro její implicitní předpoklad měřitelnosti užitku. Trval na tom, že užitek, pouhý subjektivní pocit, principiálně není měřitelný. Přesněji řečeno, člověk dokáže seřadit kombinace statků podle užitečnosti na určité škále preferencí tak, že jim přiřadí ordinální (pořadová) čísla, ale není schopen jim přiřazovat čísla kardinální (která mají rozměr).

Pro znázornění škály preferencí využil Pareto indiferenční křivky, vynalezené britským marginalistou Francisem Edgeworthem. Díky tomu se pak subjektivní teorie hodnoty rozdělila na verzi kardinalistickou, využívající mezní užitek, a Paretem inspirovanou verzi ordinalistickou, založenou na využití indiferenčních křivek. Striktně řečeno přestala být ordinalistická teorie teorií hodnoty a stala se pouhou teorií rozhodování spotřebitele.

Paretovo optimum

Dalším významným Paretoovým přínosem byla teorie společenského optima. Pareto odmítal pracovat s pojmem „společenský blahobyť“, jako kdyby to byl nějaký ekonomický agregát. Tvrdil, že individuální pocity uspokojení principiálně nelze porovnávat (mezosobní porovnávání uspokojení jsou nemožná), tudíž je nelze ani počítat. Jako základní kritérium společenského optima nabídl násled-

NOVINKA

CEP nabízí sborník č. 69/2008 „**Inflace – krátkodobý výkyv, nebo střednědobá hrozba?**“, do něhož přispěli přední čeští ekonomové **Miroslav Singer, Viktor Kotlán, Eva Zamrazilová, Petr Mach, Vladimír Tomšík, Mojmír Hampl, Martin Mandel, Robert Holman, Lukáš Kovanda, Tomáš Munzi** a **Vladimír Kolman**. Editorem je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 112 stran.

objednávky na www.cepin.cz

dující definici: společnost se nachází na ekonomickém optimu tehdy, jestliže již není možné zvýšit uspokojení kteréhokoli člověka, aniž by se tím snížilo uspokojení někoho jiného. Toto kritérium bylo po něm pojmenováno jako *Paretovo optimum*.

Pareto pro jeho znázornění využil sady indiferenčních křivek dvou jedinců, které důmyslně spojil do tzv. krabicového diagramu (někdy neprávem nazývaného Edgeworthův, ačkoli jeho vynálezcem byl Pareto). Na něm ukázal, že počáteční rozdělení statků mezi dva spotřebitele může být „pareto-optimální“ nebo „pareto-suboptimální“, ale ponecháme-li těmto jedincům volnost směňovat, jejich dobrovolná směna je vždy přivede do situace „pareto-optimální“.

„Pareto-optimálních“ stavů je však více, některé jsou výhodnější pro jednoho, jiné pro druhého, a který z nich je dosažen při směně, to už záleží na jejich vyjednávacích schopnostech. Avšak kdyby tyto lidé nesměňovali, bude situace každého z nich vždy horší (tedy „pareto-suboptimální“) než po směně. Paretovo kritérium společenského optima

se stalo a dodnes je nepostradatelným nástrojem v arzenálu ekonomie, a faktem je, že ekonomové dosud nenalezli žádné lepší kritérium ekonomického optima.

Významným Paretovým počinem též byl důkaz, že Walrasova všeobecná rovnováha trhů je „pareto-optimální“ situací. Lausannská škola ekonomie tím dokázala to, co dosud ekonomové tvrdili jen intuitivně – že (při jakémkoli daném rozdělení vlastnictví mezi lidmi) svobodná směna na konkurenčních trzích vede ke stavu ekonomického optima – tedy ke stavu, který je lepší, než kdyby svobodné směny a (nebo) konkurenčních trhů nebylo.

Pareto napsal dvě významnější ekonomické knihy: *Cours d'Économie Politique* (1896-97) a *Manuale di Economia Politica* (1906). V *Cours d'Économie Politique* formuloval zákon rozdělování důchodů, který odvodil a empiricky ověřoval na britských a pruských datech. Zákon říká, že existuje lineární vztah mezi (jakoukoli) úrovní důchodu a počtem lidí, kteří dostávají vyšší než tento důchod: $\log N = \log A + m \cdot \log x$, kde x je výše důchodu a N je počet

lidí s vyšším než tímto důchodem, A a m jsou konstanty.

Lvi a lišky

Ačkoli se v Lausanne intenzivně věnoval „čisté“ ekonomii, neprestal se Pareto nikdy zajímat o politické a sociální otázky. Publikoval ostré články v měsíčních sloupcích *Giornale degli economisti* namířené proti italské politice. Začal se více věnovat sociologii. Četl Marxův *Kapitál* a studoval sociální darwinismus Herberta Spencera. Proslul pořekadlem, že dějiny jsou hřbitovem aristokracií.

V pozdějším věku se jeho původně liberální názory začaly překvapivě měnit. Stal se skeptickým vůči ideologii *laissez faire*, dokonce spekoval s myšlenkou, že socialistické plánování může za určitých okolností zajistit dosažení společenského optima. Jeho zájem o sociologii vyvrcholil napsáním své poslední knihy *Trattato di Sociologia Generale* (1916), přeložené do angličtiny pod názvem *The Mind and Society* (1935), kde formuloval „teorii společenského cyklu“ známou jako teorii „lvů a lišek“.

Podle ní se u moci zákonitě střídají dva typy politických vůdců. V dobách těžkých pro

národ přicházejí silní vůdcové, kteří národ sjednocují, dávají mu ideje a vize a povznesou jej. V dobách klidu a blahobytu však tito politici lvové ztrácejí přízeň lidu a jsou vystřídáni byrokratickými liškami. Lišky vedou národ postupně ke korupci a morálnímu úpadku, dokud tento nedosáhne takové hloubky, že je čas opět povolovat do čela státu lvy. Paretova teorie lvů a lišek je příkladem „měkké“ (pro sociologii ostatně typické) teorie, kterou lze sotva dokázat „tvrdými daty“ a lze ji snad dokládat jen historickými paralelami.

Tak či onak, Paretovy snahy v oblasti sociologie či politické vědy se ani zdaleka nedají srovnat s jeho skutečně vědeckými a originálními přínosy, kterých dosáhl na poli teoretické ekonomie. Svou knihou *Trattato di Sociologia Generale* si ostatně Pareto vysloužil kritiku demokraticky smýšlející veřejnosti, která jej (zjevně neprávem) podezřívala ze sklonů k faštické ideologii. V posledním roce života byl Pareto nominován Mussoliniho režimem na senátora, avšak nakonec se rozhodl křeslo odmítnout. Zůstal tak věrný svému přesvědčení demokrata a pacifisty, kterým celý život byl. ■

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 67/2008 „**Globální oteplování – realita, nebo bublina?**“, do něhož přispěli **Luboš Motl, Miroslav Kutílek, Gerhard Gerlich, Jiří Svoboda, Ladislav Kurc, Miroslav Petrisko, Julian Morris, Michael Walker, Fred S. Singer, Václav Klaus, Ján Babčan, Stanislav Mihulka, Dušan Třiska, Ivan Brežina, Ladislav Jakl, Jaroslav Míl, Petr Mach, Michal Petřík a Marek Loužek** (editor sborníku). Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 100 Kč, 222 stran.

objednávky na www.cepin.cz, tel. 222 192 406, e-mail: cep@cepin.cz

Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí sborník číslo 68/2008 „**Únor 1948 – šedesát let poté**“, do něhož přispěli historici, pamětníci, bývalí a současní politici: **Václav Klaus, Naděžda Kavalírová, Josef Lesák, Vladimír Nálečka, Pavel Žáček, Jindřich Dejmeke, Slavomír Michálek, Stanislav Balík, Ladislav Tajovský, Jiří Kocian, Petr Chaloupecký, Michal Pehr**. Editory jsou **Jindřich Dejmeke a Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 100 Kč, 184 stran.

Václav Klaus jako nový disident*

Hans Labohm

nezávislý ekonom, „expert reviewer“ IPPC

Koncem listopadu 2007 jsem se setkal s amsterdamským podnikatelem Johanem Grünbauerem. Jak prý z mých článků pochopil, mám velké výhrady k hysterii ohledně oteplování Země, kterou rozpoutal Al Gore. Reagoval jsem, že „výhrady“ je slabé slovo. Informoval mě, že velký Goreův oponent, český prezident Václav Klaus, nedávno vydal knihu „Modrá, nikoli zelená planeta“, kde blíže vysvětluje svůj postoj k ochraně životního prostředí, k problematice globálního oteplování a k důsledkům ekologického aktivismu pro společnost. Grünbauer se mi svěřil, že by tuto knihu chtěl vydat v Nizozemí.

Překvapeně jsem se zeptal, proč se amsterdamský podnikatel zajímá o knihu českého prezidenta. Vyprávěl mi, že byl jako mladík aktivní v nadaci Geen Kerkgeld voor Geweld, která byla v 80. letech obdobou Mezicírkevní mírové rady. Od roku 1969 mnohokrát navštívil Československo. V 70. letech probíhaly jeho návštěvy ve znamení kontaktů s představiteli československého hnutí na obranu lidských práv, Charty 77. Začátkem 80. let však musely být ukončeny kvůli zásahům tehdejší komunistické vlády.

Po sametové revoluci na podzim roku 1989 (název dostala díky svému nekrvavému průběhu) vznikla nová situace, kdy bylo opět možné do země cestovat a stará přátelství mohla být obnovena. Od té doby Johann Grünbauer, který plynne hovoří česky, ze mě, k níž ho poutá tak mimořádný vztah, opět pravidelně navštěvuje.

Dále mi vyprávěl, že mu jako podnikateli není lhostejné dění ve společnosti a že se v rámci své společenské odpovědnosti snaží co nejví-

ce si všimnout nových názorů a reagovat na ně. Tak to bylo také s knihou Václava Klause. Při jedné ze svých posledních návštěv Prahy si knihu krátce po jejím vydání koupil a v originále ji přečetl. Považoval za dobrý nápad vydat tuto knihu v holandštině. Byl pozván, aby se s Václavem Klausem seznámil a vysvětlil mu svůj plán, načež od něj dostal svolení učinit vše, co pro tento záměr bylo třeba. Johann Grünbauer mě požádal, zda bych nechtěl napsat předmluvu. Protože se s autorem a názory Václava Klause už léta znám (nejen z oblasti životního prostředí a změny klimatu, ale i ekonomie), neváhal jsem ani vtefinu a tohoto čestného úkolu jsem se ujal.

Unikátní kniha

Je to zvláštní kniha. Autor patří k nejvýraznějším a nejdůležitějším politikům v zemi a ještě více ve střední a východní Evropě. Hrál významnou úlohu při vzniku moderního postkomunistického Československa (které se jak známo později rozdělilo na Českou a Slovenskou republiku). Zaujímal funkce výzkumného pracovníka Ekonomického ústavu České akademie věd, ministra financí, premiéra, předsedy parlamentu a hlavy státu.

V souvislosti s touto knihou je však důležitější, že Klaus je jedním z mála předních politiků, který se sám hlouběji zamýšlí nad „problematikou“ životního prostředí a globálního oteplování a není jen otrockým následovatelem alarmistických myšlenek, prezentovaných různými národními a mezinárodními organizacemi, zabývajícími se ekologií, např. OSN či IPCC. Jako takový je Klaus také často považován za disidenta na poli mezinárodních diskusí o ochraně životního prostředí a změnách klimatu a za jednoho z nejdůležitějších oponentů Al Gorea.

Václav Klaus pojednává současně ekologické myšlenky, kte-

ré definuje jako „environmentalismus“ (v knize je přeloženo slovem „ekologismus“), ze zcela jiné perspektivy, než je běžné. Jako někdo, kdo převážnou část svého života prožil v komunismu, je velmi citlivý na opatření, jež vedou k omezení lidské svobody. Podle něj není teď, na začátku 21. století, největší hrozbou pro svobodu, demokracii, volné tržní hospodářství a prosperitu komunismus, ani některá z jeho slabších variant.

Václav Klaus je jedním z mála předních politiků, který se sám hlouběji zamýšlí nad „problematikou“ životního prostředí a globálního oteplování a není jen otrockým následovatelem alarmistických myšlenek.

Komunistickou hrozbou nahradila hrozba militantního ekologismu. Jedná se o ideologii, jež hlásá spásu přírody a planety a která se stejně jako svého času marxismus snaží potlačit volnou a spontánní evoluci lidstva a nahradit ji jakýmsi centrálním celosvětovým plánováním společnosti. Fakt, že by na to paradoxně doplatila právě naše planeta, lze předvídat stejně snadno jako zneužívání, ke kterému vedl marxismus, a to nejen dělníků, ale všech lidí.

Na konferenci OSN o změnách klimatu v New Yorku v září 2007 vyjádřil Václav Klaus jako jediný pochybnosti ohledně hypotézy skleníkového efektu (hypotézy – víc to není – že člověk podstatně ovlivňuje oteplování planety a že to bude mít katastrofální následky). K oteplení země skutečně za posledního půldruhého století došlo, bylo však nepatrné a pro lidstvo prakticky bezvýznamné. Navíc, jak Václav Klaus ve své řeči pro OSN uvedl, jistě oteplování je přirozeným jevem.

Analýza jako zjevení

Názor, že člověk významně ovlivňuje oteplování planety, je jen hypotéza. Ta je však v mnoha bodech v rozporu

s pozorováními a měřeními. V oficiálních zprávách se však opačné názory systematicky zamlžují.

Václav Klaus zdůrazňuje, že je ekonom a že se debaty o změnách klimatu neúčastní jako odborník. Tato skromnost ho jistě šlechtí, otázkou však je, zda tím trochu nesnižuje váhu svých výroků. Na metodologické úrovni přece existují podobnosti mezi klimatologií a ekonomikou. Oba obory využívají počítačové modely a s nimi Klaus dříve pracoval. Zná proto jako jeden z mála možnosti a omezení těchto modelů. I když má používání počítačových modelů smysl a je dokonce nepostradatelné pro pochopení komplexních souvislostí, je třeba si uvědomit, že nepředstavují spolehlivý základ předpovědi.

Klaus není oponentem opatření, která jsou zaměřena na svědomitý přístup k životnímu prostředí. Právě naopak! To má s jinými skeptiky vůči ochraně životního prostředí a klimatu společné. Protestuje však proti absolutismu a fundamentalismu, které v této oblasti čile vzkvétají a které zcela ignorují výhody a nevýhody těchto opatření.

Klausovi dělá především starosti způsob, jakým určité politické a zájmové skupiny zneužívají ekologická témata k útoku na mnohé principy svobodné společnosti. Podle něj z diskuse o změnách klimatu stále zřetelněji vyplývá, že zde nejde o spor týkající se životního prostředí, ale lidských svobod.

Je velmi nepravděpodobné, že by dogmatictí ekologové změnilí své názory ve světle argumentů, které Václav Klaus ve své knize nastoluje. Ale na ty, kteří nepředstírají, že spolklí veškerou moudrost a stejně jako on si přejí chránit životní prostředí, ale zároveň uznávají také jiné hodnoty a priority, působí jeho analýza některých podstatných bodů, jež dosud nebyla předmětem diskuse, jako čerstvý intelektuální vánek, ne-li přímo zjevení. ■

* Předmluva k holandskému překladu knihy „Modrá, nikoli zelená planeta“ (Blauwe Planeet in Groene Kluisters, 2008). Titulek a mezititulky jsou redakční.

ZPRÁVY ZE SEMINÁŘŮ

Jean-Jacques Rousseau – 230 let od smrti

V pondělí 23. června 2008 uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář „Jean-Jacques Rousseau – 230 let od smrti“. Na panelu, který moderoval Petr Mach, vystoupili ředitel Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Milan Znoj, vedoucí katedry filozofie Vysoké školy ekonomické v Praze Ján Pavlík, profesor Miloslav Bednář z Filozofického stavu Akademie věd České republiky a Marek Loužek z Centra pro ekonomiku a politiku.

Milan Znoj přiznal, že v Rousseauovi jsou rozpor, ale produktivní. Podle Rousseaua společnost zbabuje lidi přirozené svobody, člověk se odcizuje, přestává být autentickým. Zatímco esej o Původu nerovnosti řeší téma sociální nerovnosti dosti radikálním způsobem, Společenská smlouva se zabývá občanstvím a státem. Znoj souhlasí s názorem antropologa C. L. Strausse, že odpovědi Rousseaua byly legitimní. Obecnou vůli u Rousseaua lze vykládat republikánsky nebo radikálně demokraticky. Společenská smlouva nechce bořit individuální práva, ný-

brž založit procesy vedoucí ke vzniku politického společenství. Liberalismus podle Znoje není schopen vysvětlit, kde se bere loajalita občana vůči státu. Rousseau řeší tento moment lépe.

Podle **Miloslava Bednáře** Rousseau představuje praotce jakobinismu, marxismu ale i kontinentálního liberalismu. Rousseau nabídl pesimistický pohled na lidské dějiny, vyličil pokračující mravní úpadek a devastaci. Společenská smlouva představuje odklon od západní politiky a civilizace. Svoboda u Rousseaua nemá pevný základ, ztrácí půdu pod nohama. Diletantská filozofie dějin inspirovala Robespiera. Popularitu Rousseauovi přinesla doktrinářská čistota pojmů. Jakobínskou gilotinu živilo morální kazatelství. Praktická realizace Rousseauových idejí je děsivá. Současná Evropská unie s její nadstátní byrokratickou nadvládou připomíná rousseauismus s lidskou tváří.

Ján Pavlík zkoumal vztah rozumu a citu u Rousseaua. Spolu s F. X. Šaldou věří, že Rousseau je stále aktuální. Kantův koncept jednoty svo-

body a zákona pochází od Rousseaua. Rousseau měl vliv na Herdera a jeho vizi národního státu. Rousseau však neznal život ani lidi. Jeho pojetí rozumu je slabé. Důraz na cit a potlačení rozumu vedlo nakonec v romantismu ke zbožnění citu. Rousseau provádí radikální útok na kulturu vůbec a přináší beznadějný konstruktivistický racionalismus. Rousseau chce strhovat, ztělesňuje v sobě nekonvenčnost intelektuála. Ve vyznání někdy příliš obnažuje sebe sama, jde o dokument zajímavý pro psychoanalytika. Celkově Rousseau provádí reanimaci člověka.

Marek Loužek načrtl život a dílo Rousseaua a nabídl kritiku z konzervativních pozic. Rousseau staví proti nadvládě rozumu primát citu, proti intelektulismu emocionalismus, proti adoraci kultury, vědy a umění staví přirozenost, prostotu a jednoduchost, proti nadšení z civilizačního vzestupu a víře v pokrok názor o úpadku mravů a nešťastném člověku zapleteném do složitých společenských vztahů. Rousseauovy politické ideje doprovázel zmatek, ne-

boť jejich autor byl v mnoha ohledech nedůsledný a rozporuplný. Měl ale talent na pronášení dramatických tezí. Ačkoli by se zdálo, že si nemusel stěžovat, stal se Rousseau jedním z největších reptalů v dějinách umění. Rousseau ovlivnil demokratickou teorii svým pojetím vztahu svobody a rovnosti. Loužek varoval před autoritářským vyústěním Rousseaua.

V diskusi Jiří Kotaš z Filozofického ústavu upozornil na další Rousseauovy spisy o vládě na Korsice a Polsku. Rousseau za sebou zanechal nedokončené dílo, některé jeho části dokonce spálil. Milan Znoj byl skeptický k paralelám se současnou Evropskou unií; republikánská jednota probíhá u Rousseaua v rámci obce a národního státu. Podle Miloslava Bednáře není náhoda, že Rousseau část díla spálil, možná by právě tato část zničila jeho odkaz. Podle Jána Pavlíka je Rousseauovo dílo rozporné, má mnoho nectností, ale postmodernismem ještě není. Marek Loužek představil Rousseaua jako předchůdce dnešního hnutí zelených. ML

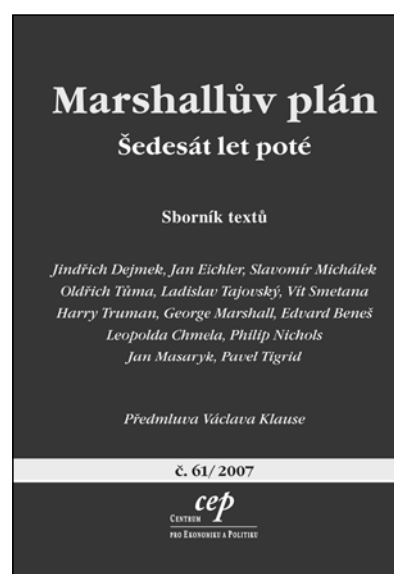
NABÍZÍME

Tomáše Garrigue Masaryka. Předmluvu napsal prezident Václav Klaus.

Cena: 50 Kč, 134 stran.

objednávky na www.cepin.cz, tel. 222 192 406, e-mail: cep@cepin.cz

Jindřich Dejmek a Marek Loužek. Předmluvu napsal prezident Václav Klaus.

Cena: 50 Kč, 188 stran.

ZPRÁVY ZE SEMINÁŘŮ

Posílení bankovních systémů k oživení globálního růstu

Ve středu 7. května uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář, na němž přednesl přednášku výkonný ředitel Institutu pro mezinárodní finance Charles H. Dallara. Centrum pro mezinárodní finance je světové globální sdružení finančních institucí, vytvořené v roce 1983 v reakci na mezinárodní dlužnickou krizi. Členy jsou největší světové komerční a investiční banky a pojišťovací společnosti. Dnes má institut 375 členů ve více než sedmdesáti zemích světa.

Charles Dallara rozebral světovou hospodářskou situaci a aktuální problémy bankovníctví. Banky zažívají těžké časy. Přišly o kapitál, o výnosy a někdy i o důvěru. Netýká se to všech bank (např. v ČR jsou banky stabilní, kvalitně řízené a prosperující). Banky v New Yorku, Londýně, Frankfurtu, Paříži, Torontu a Curychu však čelí vážným problémům. Protože čelíme závažné krizi, navrhuje Dallara přistoupit k závažným a do určité míry koordinovaným opatřením.

Americká ekonomika stojí na prahu recese. Zpomalení je způsobeno kombinací glo-

bální nerovnováhy, špatných postupů a praxe bank a nadměrné likvidity na světových trzích. Jak politici, tak velké centrální banky přinejlepším usnadnili cestu krizi (a přinejhorším k ní přímo přispěli), mimořádně nízkými úrokovými sazbami a politikou levných peněz, která převládala v USA i západní Evropě po většinu tohoto desetiletí.

Problémem se ukázalo zejména zahrnutí podřadných půjček do tzv. strukturovaných produktů. Půjčky byly začleněny do balíčků a redistribuovány přes podrozvahové účty do rukou mnoha investorů po celém světě. Bankovníctví příliš využívalo pákového efektu bez odpovídající transparentnosti a poskytování informací. Důvěra slábla, pokud úplně nevymizela. Vznikl problém likvidity. Slabá pozice bank byla spíše výsledkem ztráty důvěry mezi bankami navzájem než důvěry mezi bankou a jejími vkladateli.

Dallara nabídl několik cest, jak postupovat dál. Měla by proběhnout určitá snaha o globální definování makroekonomické politiky, a to nikoli pomocí vysoce centrali-

zovaného mechanismu v rámci MMF. G7 už dávno není středem světa. Přestože se stále scházejí ve Washingtonu, vydávají prohlášení, jednájí a baví se, součástí této skupiny není Čína, Indie, Brazílie, producenti ropy z oblasti Blízkého východu.

Valná část řešení dnešních problémů nepříjde ze strany vlády, regulátorů, ekonomů MMF nebo Světové banky či EBRD, nýbrž z disciplinovanosti samotného trhu. Banky se musí vrátit zpět k základům. Musí obnovit vysoký standard řízení rizik. Pokud bankéři budou dělat svou práci a vlády a regulátoři budou dost rozumní na to, aby to nepřeháněli se svou prací, za několik let se světová ekonomika přiblíží těm obdivuhodným výsledkům, jichž česká ekonomika dosahuje dnes.

Dallara odmítl vládní přístup k regulaci ve stylu Mojžiše: já jsem regulátor, tedy máte deset příkázání regulace, přečtete si je a dodržujte je. V Bruselu jsou bohužel do dnes přesvědčeni, že řešením problémů trhu je více předpisů a více regulace. Tak tomu není a většina vládních regulátorů to už chápe. Někteří politici v Evropě i USA však stále věří starým mýtům.

V diskusi Pavel Kavánek ujistil, že české banky se nemusí vracet zpátky k základům, protože základy naštěstí nikdy neopustily. Dušan Tříška prohlásil, že pokud výsledkem krize je dvojitá ztráta důvěry – v banky a regulaci bank – to druhé je mimořádně

pozitivní důsledek. Václav Klaus podotkl, že ztratit důvěru v regulaci nemohl, protože nikdy žádnou neměl. Podle Kamila Janáčka může snaha vlád a centrálních bank více reglementovat banky vést k perverznímu výsledku: pře-regulované prostředí nebezpečí morálního hazardu, kdy někteří účastníci budou ještě více riskovat. Vladimír Tomšík se zeptal, co komerční banky nejvíce podcenily.

Podle Dallary jsou hlavní příčinou současné krize nezodpovědné chování a honba za výsledky bank. Budoucí byznys musí být postaven na zodpovědném chování bank. Banky se musí vrátit k základnímu „pocitivému“ byznysu a na lékárnických vahách vždy měřit rizika svých investic a půjček. Dallara volá po větší transparentnosti bank, autoregulaci a spolehnutí se na samočisticí funkci trhu.

Dallara vzpomněl i dřívější setkání s **Václavem Klausem**, který seminář moderoval. Na počátku roku 1990, kdy se diskutovalo o programu ekonomické reformy tehdejší ČSFR, byl Mezinárodní měnový fond přesvědčen, že má odpovědi na všechno a prosazoval dramatictější a zásadnější změnu kurzu české koruny. Dallara tehdy jako zástupce USA v MMF však podpořil přístup tehdejšího ministra financí Václava Klause, jehož stanovisko nakonec přijal i MMF. Dallara ocenil českou transformaci založenou na tržních principech. ML

NABÍZÍME

Cena: 50 Kč, 40 stran.

objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406, e-mail: cep@cepin.cz

PŘEDPLATNÉ CEPU

Nejjednodušší způsob, jak za výhodnou cenu dostávat pravidelně Newsletter, sborníky CEPu a pozvánky na semináře

BLIŽŠÍ INFORMACE NA:

www.cepin.cz
tel. 222 192 406

RECENZE – BJORN LOMBORG: ZCHLAĎTE HLAVY!

Ivan Brezina
ekolog a publicista

Dánský profesor statistiky Bjorn Lomborg popudil ekologisty už slavnou knihou „Skeptický ekolog“ (2001, česky 2006), v níž přesnou analýzou nejlepších dostupných datech dokázal, že naprostá většina varování před špatným stavem životního prostředí je jen „kouzlením s čísly“, respektive přehnanými apokalyptickými vizemi bez opory v realitě. Lomborgova nová kniha „Zchlaďte hlavy!“ (Praha, Dokořán, 2008) ekologisty jistě popudí ještě víc, protože se zabývá otázkou navýsost aktuální - globálním oteplováním. I zde klade důraz na doložitelnost každého svého tvrzení. Skoro čtyřsetstránková publikace má strukturu vědecké práce včetně více než tisícovky citací a rozsáhlé bibliografie. Na čtivosti jí to ale rozhodně neubírá – jde o vzrušující intelektuální dobrodružství.

Skleníková genocida

Autor podrobně zkoumá většinu klasických ikon údajné klimatické katastrofy. Například „tragédii“ ledních medvědů, kteří prý vyhynou kvůli tání ledovců ker. Zjišťuje, že zatímco astronomicky nákladný Kjótský protokol zachrání jen 0,06 ledního medvěda ročně, prosté omezení lovu by jich ročně zachránilo 49. Lomborgovy statistiky občas vyznívají snad až komicky, což ale jejich efekt jen zesiluje. Psychologickým základem každého dobrého vtípu je paradox. A Lomborg nedělá nic jiného, než že vedle sebe paradoxně staví ověřitelná čísla. Prostě, ale účinně tak dokazuje, že klimatické strašáky jsou natolik přehnané a nesmyslné, až jsou směšné.

Při některých analýzách ale čtenáři naopak běhá mráz po zádech. Klimatičtí alarmisté

zveličují negativní dopady oteplování a zamlčují jeho pozitivní vlivy. Statistiky přitom podle Lomborga dokazují, že například růst úmrtnosti kvůli vysokým teplotám bude překonán mnohem výraznějším poklesem úmrtnosti následkem chladu. V roce 2050 by tím globální oteplování celosvětově „zachránilo“ životy 1,4 milionu lidí. Předseda Mezivládního panelu OSN pro klimatické změny (IPCC) Rádžendra K. Pačurí přirovnal Lomborga kvůli tomuto způsobu uvažování k Hitlerovi. Je to paradox: pokud totiž klimaalarmisté prosadí špatnou globální politiku, budou to právě oni, kdo ponесou vinu za „skleníkovou genocidu“.

Jádrem Lomborgovy knihy je snaha o racionální stanovení priorit, jak na klimatickou změnu reagovat. Za redukci emisí skleníkových plynů dnes lidstvo utrácí kolem 180 miliard dolarů ročně. Podle Lomborga jde o jednoznačně špatnou investici. Za tuto sumu bychom totiž mohli pořídit mnohem víc dobra v jiných oblastech. Zastavení nemoci AIDS, odstranění podvýživy, boj s malárií, zajištění pitné vody, to všechno jsou problémy, na jejichž vyřešení by stačil jen zlomek peněz vynakládaných na boj s klimatickou změnou. Měřítka „dobra“ je přitom prosté: počet zachráněných lidských životů.

Lomborg dokazuje, že globální oteplování není zdaleka nejdůležitějším problémem světa. Bude nás sice něco stát, ale adaptace vyjdou mnohem levněji, než snahy klimatickou změnu zastavit. Pokud ale podvázáním ekonomického rozvoje zabrzdíme odstraňování bídy rozvoje světa, vyhodíme tím zbytečnou smrt milionů lidí.

Čtenář, který to snad pokládá za extrémní názor, zjistí, že Lomborg jen cituje analýzu vypracovanou tzv. kodaňským konsenzem. Jde o panel osmi předních světových ekonomů včetně tří nositelů Nobelových cen.

Rozsáhlý prostor věnuje Lomborg špatným ekonomickým odhadům dopadů klimatické změny. Podrobně rozebírá například zprávu Nicholase Sterna pro britskou vládu z října 2006. V široce medializovaném dokumentu, na který se ekologové často odvolávají, nachází řadu chyb a zjednodušení. Stern se nepodloženě kloní k poplašným předpovědím, manipulací s diskontní sazbou zveličuje škody či naopak podhodnocuje náklady na redukci emisí skleníkových plynů.

Jazyk hrůzy a katastrof

Lomborg popisuje i zánik rozumného dialogu o klimatické změně v ekonomii, klimatologii i v politice, který nahradil apokalyptický „jazyk strachu, hrůzy a katastrof“. Mluví o radikální politizaci IPCC a varuje před „zneužíváním pozice vědců k prosazování politické agendy“, což podle něj podráždí věrohodnost klimatologie. O tom, jak působí ostrakizace „nepohodlných názorů“, svědčí nedávné usnesení Evropského parlamentu, který odsoudil údajnou „vědecky nepodloženou“ snahu o zpochybňování klimatické změny. Dočkáme se snad v budoucnu zákazu Lomborgovy knihy a jejího veřejného pálení za temného zvuku píšťal a bubnů? Nejspíš ne, protože by se přitom uvolňoval oxid uhličitý...

Lomborgovi se dají vytknout jen tři věci. Za prvé, rozhodně nepatří mezi klimaskeptiky – spolu s IPCC totiž věří, že klimatická změna má antropogenní příčinu. V knize s tím pracuje jako s axiomem, aniž by zmínil řadu alternativních vědeckých vysvětlení (například přirozený návrat klimatu z malé doby ledové, vzrůst sluneč-

ní aktivity ve 20. století či Svensmarkovu teorii o vlivu kosmického záření na formování mraků). To mu brání diskutovat o původu CO₂ v atmosféře. Pokud by některé z alternativních vysvětlení platilo, byla by kauzalita obrácená: CO₂ by se v důsledku přirozeného zvyšování teploty uvolňoval z oceánu. A snažit se omezovat přírodní proces je samozřejmě nesmysl.

Druhou Lomborgovou chybou je, že klimatickou změnu považuje za historicky neobvyklou událost, na kterou je třeba reagovat. Ignoruje tak mnohem rozsáhlejší přirozené kolísání teploty v uplynulém miléniu, se kterým se lidstvo celkem bez problémů vypořádalo. A konečně za třetí, Lomborg nekriticky věří v možnosti obnovitelných zdrojů energie. Ty ve skutečnosti nemohou pokrýt potřeby lidstva, a navíc nejsou bez subvencí schopny obstát v tržní konkurenci. V zájmu stabilizace klimatu Lomborg navrhuje investovat 0,05 % HDP do výzkumu bezuhlíkových energetických technologií. To je v principu správná myšlenka, protože by to bez ohledu na klima podpořilo inovace. Ovšem jen v případě, že by tyto peníze šly na rozvoj perspektivních jaderných technologií. Lomborg ale bohužel mluví spíš o výzkumu slepých uliček v podobě biomasy, bionafty či větrné energie.

I přes tyto drobné nedostatky je „Zchlaďte hlavy!“ tak významnou a přelomovou knihou, že by se mělo mluvit o klimatické debatě před Lomborgem a po něm. Přínosem je, že kniha učí čtenáře věcně myslet a logicky argumentovat. Bursíkovo ministerstvo loni podpořilo částkou 100 000 Kč vydání „bible klimaalarmistů“, Al Gorovy knihy „Nepříjemná pravda“. Na Lomborga Bursík přízně nepřídal ani korunu. Je to jen dalším potvrzením faktu, že racionální dialog o klimatu už dávno vystřídala ideologie. ■